

Wstęp

Immunitety najwyższych przedstawicieli władz państwowych, a zwłaszcza prezydenta (króla) i parlamentarzystów budzą zainteresowanie nie tylko prawników, ale również opinii publicznej. Często bowiem stawiane są pytania o to, czy w czasach współczesnych istnieje potrzeba przyznania szczególnej ochrony osobom sprawującym wysokie urzędy publiczne. Z reguły jednak kwestionuje się nie samą zasadność ochrony immunitetowej, ale jej zakres. Temat ten nie traci na aktualności, gdyż wiele szczegółowych aspektów dotyczących ochrony immunitetowej pozostaje nierozstrzygniętych. Stale powraca też pytanie o pożądany w czasach współczesnych model i zakres ochrony immunitetowej osób sprawujących wysokie urzędy publiczne, zwłaszcza że z punktu widzenia jednostki immunitet przedstawiciela państwa wydatnie ogranicza jej prawo do sądu.

Problematyka immunitetów łączy dwie, tylko pozornie odległe, dyscypliny prawa – prawo konstytucyjne i prawo karne procesowe. Pożądane wydaje się zatem interdyscyplinarne podejście do tego zagadnienia, z uwzględnieniem jego praktycznych aspektów. Założeniem publikacji jest ukazanie poglądów dotyczących immunitetów przedstawionych z perspektywy badaczy prawa konstytucyjnego oraz prawa karnego procesowego. Wyjście poza ramy jednej gałęzi prawa i szerokie spojrzenie na problematykę immunitetów stwarza bowiem możliwość wszechstronnej analizy ich roli we współczesnych demokracjach.

Publikacja poświęcona jest immunitetom parlamentarzystów oraz głowy państwa, które analizowane są z perspektywy krajowej i międzynarodowej. Za cel publikacji przyjęto krytyczną analizę polskich rozwiązań normatywnych dotyczących immunitetów najwyższych przedstawicieli państwa, a w szczególności celu i zakresu ochrony immunitetowej oraz zagadnień proceduralnych związanych z obowiązywaniem immunitetu, także w kontekście standardów międzynarodowych. Kluczowe było zatem zdefiniowanie poszczególnych rodzajów immunitetów, wskazanie ich zasadniczych cech, a także określenie granic ochrony immunitetowej. Rozważania w tym zakresie nie byłyby kom-

pletne gdyby pominąć zagadnienia dotyczące funkcjonowania immunitetów w praktyce i wyłaniających się na tym tle problemów.

Publikacja składa się z dwóch części, z których pierwsza zatytułowana „O istocie immunitetu” poświęcona jest zasadniczym kwestiom odnoszącym się do samej idei immunitetów parlamentarnego i prezydenckiego. Znalazły się w niej teksty dra hab. Krzysztofa Grajewskiego, prof. Uniwersytetu Gdańskiego *O pojęciu i rodzajach immunitetu w świetle Konstytucji RP (parlamentarny immunitet materialny i procesowy, przywilej nietykalności oraz szczególny immunitet głowy państwa)*, dr hab. Sabiny Grabowskiej, prof. Uniwersytetu Rzeszowskiego *W sprawie rozumienia immunitetu oraz odpowiedzialności konstytucyjnej, winy i kary Prezydenta RP* oraz dr hab. Hanny Kuczyńskiej, prof. Instytutu Nauk Prawnych PAN *Immunitet głowy państwa a perspektywa odpowiedzialności międzynarodowej*.

Opracowanie pierwszego ze wskazanych Autorów ma na celu wprowadzenie do problematyki immunitetów oraz służy wyjaśnieniu i uporządkowaniu kwestii terminologicznych. Autor koncentruje się na ukazaniu istoty i specyfiki poszczególnych przywilejów przysługujących parlamentarzystom i Prezydentowi w ramach przyznanej im ochrony immunitetowej. Przedstawia On pojęcie immunitetu, omawia jego aspekt podmiotowy oraz charakteryzuje rodzaje immunitetów parlamentarnych wyróżniając immunitet materialny, tzw. mały immunitet formalny, immunitet formalny oraz przywilej nietykalności. W odniesieniu do Prezydenta RP Autor poddaje analizie art. 145 Konstytucji stwierdzając, że głowie państwa przysługuje swoisty rodzaj immunitetu formalnego w odniesieniu do czynów podlegających odpowiedzialności karnej. Zagadnienia poruszone przez Autora są rozwijane w dalszej części publikacji. Kwestia ochrony immunitetowej Prezydenta i jego odpowiedzialności prawnej analizowana jest kompleksowo w tekście Sabiny Grabowskiej. Autorka podnosi, że uregulowania Konstytucji w zakresie odpowiedzialności karnej Prezydenta są nieprecyzyjne. Przytaczając poglądy doktryny prawa konstytucyjnego stwierdza, że nie ma spójnych rozwiązań dotyczących zakresu i trybu odpowiedzialności karnej Prezydenta i parlamentarzystów, ponieważ Konstytucja nie zapewnia Prezydentowi, tak jak posłom i senatorom, immunitetu materialnego oraz formalnych gwarancji nietykalności. Autorka odnosi się również do dyskusyjnej kwestii objęcia odpowiedzialnością konstytucyjną działań nieumyślnych głowy państwa oraz odpowiedzialności osoby zastępującej Prezydenta, opowiadając się za szerokim rozumieniem zakresu odpowiedzialności za delikt konstytucyjny. Część pierwszą publikacji zamyka opracowanie Hanny Kuczyńskiej dotyczące postrzegania immunitetów krajowych z perspektywy międzynarodowej. Autorka analizuje immunitety głowy państwa oraz parlamentarzystów pod kątem możliwości

pociągnięcia do odpowiedzialności osób objętych ochroną immunitetową przed sądami państwa obcego oraz przed międzynarodowymi trybunałami karnymi. Wskazuje Ona na tendencję w prawie międzynarodowym do zawężania ochrony wynikającej z immunitetów. Jej zdaniem, w ostatnich latach wykształciło się prawo zwyczajowe dotyczące tego, że w stosunkach między państwami immunitet materialny nie ma zastosowania do najpoważniejszych zbrodni prawa międzynarodowego.

Druga część publikacji nosi tytuł „O kwestiach proceduralnych związanych z immunitetem” i dotyczy szczegółowych zagadnień związanych z funkcjonowaniem immunitetów w praktyce. Zawiera ona teksty dra hab. Sławomira Steinborna, prof. Uniwersytetu Gdańskiego, *O zakresie ochrony immunitetowej w postępowaniu karnym*, dr Barbary Janusz-Pohl (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza), *Pojęcie „pociągnięcia do odpowiedzialności karnej” na tle konstrukcji karnoprocesowych immunitetów względnych w prawie polskim*, dr Joanny Juchniewicz (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski), *Procedura wyrażania zgody na pociągnięcie parlamentarzysty do odpowiedzialności sądowej* oraz dr Marty Kłopockiej-Jasińskiej (Wyższa Szkoła Prawa) *Immunitet parlamentarny i immunitet głowy państwa jako ograniczenia prawa dostępu do sądu w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*.

Pierwsze dwa teksty tej części dotyczą kwestii rozumienia użytych w art. 105 Konstytucji pojęć, które są rozpatrywane przez pryzmat konkretnych rozwiązań karnoprocesowych. W obu tekstach, choć odmiennie, przedstawia się znaczenie terminu „pociągnięcia do odpowiedzialności karnej”. Sławomir Steiborn poddaje analizie normy określające parlamentarny immunitet formalny oraz przywilej nietykalności, a następnie odnosi je do różnych działań procesowych, które w toku postępowania karnego mogą być podejmowane wobec jednostki. Chodzi w tym wypadku o możliwość podjęcia wobec osoby chronionej immunitetem czynności będących wyrazem ścigania tj. przeszukanie, kontrola korespondencji i podsłuch, czynności operacyjno-rozpoznawczych czy czynności niecierpiących zwłoki. Z kolei Barbara Janusz-Pohl koncentruje się na ustaleniu zakresów immunitetu formalnego *sensu stricto* i przywileju nietykalności pod kątem ukonstytuowania się strony biernej w postępowaniu karnym i momentu wszczęcia tego postępowania. Autorka polemizuje z poglądami na temat uznania immunitetu formalnego za przeszkodę wszczęcia postępowania przygotowawczego w fazie *in rem*, gdy osobę podejrzaną chroni immunitet względny *sensu stricto*. Uważa natomiast, że osoba taka z uwagi na chroniący ją przywilej nietykalności osobistej, co do zasady może odmówić poddania się czynnościom, z którymi łączy się choćby chwilowe ograniczenie jej prawa do wolności, chyba że zachodzi przypadek wyłączenia przywileju nietykalności osobistej *ex lege*. Opracowanie Joanny

Juchniewicz dotyczy parlamentarnej procedury wyrażenia zgody na pociągnięcie posła (senatora) do odpowiedzialności sądowej. Autorka omawia kolejne etapy postępowania w tego typu sprawach, począwszy od złożenia wniosku przez uprawniony podmiot, poprzez procedowanie w komisji, a skończywszy na uchwale odpowiedniej izby. Autorka przedstawia również dotychczasową praktykę w kwestii wyrażania zgody izb na pociągnięcie parlamentarzysty do odpowiedzialności sądowej. Tekst Marty Kłopockiej-Jasińskiej poświęcony jest problematyce ograniczeń prawa do sądu przez immunitety parlamentarny i prezydencki z punktu widzenia standardów wynikających z Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Autorka analizuje orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, który oceniał immunitety wynikające z prawa krajowego pod kątem gwarancji dostępu do sądu wywiedzionej z art. 6 Konwencji. Odnosi się Ona do kwestii stosowania kryteriów tzw. testu *Ashingdane* do immunitetów krajowych oraz wskazuje w jakich przypadkach Trybunał stwierdzał naruszenie prawa dostępu do sądu z uwagi na nadmierny zakres ochrony immunitetowej.

Oddawana do rąk Czytelników książka może być uznana za pierwszą na polskim rynku wydawniczym publikację o interdyscyplinarnym charakterze poświęconą problematyce immunitetów parlamentarnych i immunitetu głowy państwa. Do grona Autorów należą specjaliści z zakresu prawa konstytucyjnego i prawa karnego procesowego z uznanych ośrodków akademickich w Polsce, zajmujący się problematyką stanowiącą przedmiot niniejszej publikacji. Żywimy nadzieję, że spotka się ona z zainteresowaniem i przychylnym przyjęciem ze strony Czytelników.

Marta Kłopocka-Jasińska
Monika Filipowska-Tuthill